

Anna Żebrowska

Poznań

**O języku młodego pokolenia z Komarowszczyzny
(na podstawie badań terenowych przeprowadzonych
w regionie miadziolskim obwodu mińskiego)**

Słowa kluczowe: sytuacja językowa, regionalna odmiana języka rosyjskiego, gwara miejscowa

1. Wprowadzenie

W niniejszym artykule zostanie przedstawiona współczesna sytuacja językowa młodego pokolenia mieszkańców wsi Komarowo (Komarowszczyzna¹). Rozważania będą oparte na wynikach badań terenowych przeprowadzonych w latach 2010–2014 na Miadziolszczyźnie (rejon miadziolski), na analizie ankiet oraz na obserwacji i doświadczeniu wynikających z racji pochodzenia z wyżej wymienionego obszaru.

Wieś Komarowo jest położona w północno-zachodniej Białorusi, 40 km od granicy litewskiej, 80 km od Wilna i ok. 200 km od Mińska. Rejon miadziolski – należący dzisiaj do obwodu mińskiego – graniczy z rejonem wilejskim tegoż obwodu, postawskim i dokszyckim obwodu witebskiego oraz ostrowieckim i smorgońskim obwodu grodzieńskiego. Wcześniej natomiast Komarowszczyzna była częścią powiatu święciańskiego wileńskiej guberni.

Według źródeł historycznych folwark Komarowo – Komarowszczyzna – został założony przed końcem 1330 roku [Лемяшонак 1998; Драўніцкі 2004; Гіль 2008]. Posiada on długą, a zarazem zawiłą historię. Początkowo Komarowszczyzna wchodziła w skład Księstwa Połockiego, które z kolei od XIII do XVI wieku, w wyniku połączenia bałtycko-słowiańskich plemion,

¹ Komarowszczyzna – to jedna z nazw folwarku Komarowo.

stanowiło część Wielkiego Księstwa Litewskiego. Po zawarciu unii lubelskiej pomiędzy Królestwem Polskim a Wielkim Księstwem Litewskim (1569) zostało utworzone państwo znane jako Rzeczpospolita Obojga Narodów, a ziemie dzisiejszego regionu miadziolskiego weszły w skład Rzeczypospolitej. W późniejszym okresie – w rezultacie rozbiorów Polski – los Miadziolszczyzny zależał od imperium rosyjskiego, później, po podpisaniu traktatu ryskiego, od Polski (1921–1939), następnie od Rosji Radzieckiej. Podczas II wojny światowej ludność tych terenów musiała podporządkować się niemieckim okupantom, a po wyzwoleniu – władzy radzieckiej.

W warunkach kilkakrotnie zmieniających się granic, władzy oraz systemów politycznych wychowywało się kilka pokoleń mieszkańców Komarowa. Starsze pokolenie – urodzone przed II wojną światową – przekazywało własny światopogląd, obyczaje i język swoim dzieciom i wnukom. Ludzie urodzeni przed II wojną światową najczęściej nazywają siebie Polakami i identyfikują się z polskimi tradycjami i obyczajami. Średnie pokolenie znajduje się „na rozdrożu” – pomiędzy polską i białoruską, a niekiedy rosyjską samoidentyfikacją. Młodzi natomiast, mający w większości *polskie korzenie*², identyfikują się z Białorusią lub Rosją, co znajduje swoje odzwierciedlenie w języku komunikacji [por. Engelking 2000, 2007, 2008; Straczuk 2008].

Lingwistyczna sytuacja Miadziolszczyzny istniejąca na geograficznym, etnicznym i językowym pograniczu także charakteryzuje się złożonością i różnorodnością. Można przypuścić, iż przyczyna tego tkwi w socjalno-historycznych warunkach oraz wszelkich zmianach społecznych. Wydarzenia historyczne, wzajemne oddziaływanie etnicznych, kulturowych i językowych systemów, prestiż języka polskiego lub rosyjskiego (w różnych okresach) doprowadziły do współczesnej sytuacji językowej.

Dotychczas zgromadzony materiał liczy około 70 godzin nagrań³, wiele zanotowanych rozmów z mieszkańcami Komarowszczyzny, a także przeprowadzonych ankiet wśród młodzieży⁴. Wywiady mają charakter swobodny, w związku z czym niesugerowane odpowiedzi pozwalają wyciągnąć obiektywne wnioski. Ankiety natomiast zawierają konkretne pytania dotyczące:

² Określenia *polskie korzenie* używają sami mieszkańcy, podkreślając, że ich pradziadkowie i dziadkowie byli Polakami. I choć sami rzadko posługują się językiem polskim, to wciąż przestrzegają polskich tradycji i obyczajów i pamiętają o swoim pochodzeniu.

³ W niniejszych rozważaniach, jak już wspomniałam wcześniej, uwaga będzie skupiona na mowie młodych ludzi, natomiast w wywiadach uczestniczą trzy pokolenia – starsze (przedwojenne), średnie (urodzone po II wojnie światowej) i młodzież.

⁴ Ankietowanie miało miejsce w komarowskiej szkole średniej, która ze względu na niewielką ilość uczniów (około 50 osób) z końcem roku szkolnego 2013/2014 została zamknięta. Do 1939 roku szkoła ta była polską szkołą, natomiast z przyjściem władzy radzieckiej przekształcono ją w białoruskojęzyczną.

funkcjonowania języka w domu ankietowanego, w szkole/w pracy, w sytuacjach oficjalnych/nieoficjalnych oraz sposobu komunikacji przez komunikatory internetowe.

Badania pokazują, iż młodzi ludzie – pomimo *polskich korzeni* – deklarują częstsze posługiwanie się językiem rosyjskim, a dokładniej jego regionalną odmianą⁵, niż literackim językiem białoruskim czy gwarą miejscową. Językiem literackim posługują się wyłącznie na lekcjach w szkole, ponieważ w Komarowie jest szkoła białoruskojęzyczna, ale na przerwach i za murami szkoły młodzi ludzie komunikują się po rosyjsku. Rosyjski uważa się za język bardziej prestiżowy niż białoruski, który, cytując pewną uczennicę: *кальхозны́й язык, грубы́й... в Мінске все гаваря́т на рускі... а мы і так паедзем учыцца в горад, так лучшэ сразу на рускі.* [B11M.Kom.JN/AŻ]

Z kolei inna respondentka, pracująca w Wołożynie⁶, zaznacza, że w domu, z rodzicami mówi *па-свойму*⁷, ale poza domem i rodziną miejscowością rozmawia po rosyjsku, gdyż *там усе так гавораць.* [B11M.Kom.BRF.BEW.ŻEF/AŻ 1]

Zarówno wypowiedzi ustne młodzieży, jak i wypełnione ankiety wskazują na zróżnicowanie języka młodego pokolenia. Wyznacznikiem używanego języka jest sytuacja komunikacyjna, miejsce i rozmówca. Dogłębna analiza języka komunikacji młodzieży zostanie przedstawiona w dalszej części artykułu, a rozważania będą poparte fragmentami wypowiedzi młodych mieszkańców Komarowszczyzny oraz cytatami z ankiet.

2. Język młodego pokolenia

Zebrany materiał świadczy o tym, że rdzenni mieszkańcy Komarowszczyzny posługują się głównie gwarą miejscową, która została ukształtowana pod wpływem języka białoruskiego, polskiego i rosyjskiego. Przy tym – w zależności od wieku komunikujących się – w mowie widoczne są pewne rozbieżności. Na przykład mowa starszego pokolenia łączy w sobie ele-

⁵ Regionalną odmianą języka rosyjskiego nazywam język rosyjski, który uległ wpływom miejscowej gwary w aspekcie fonetycznym i gramatycznym, ale nie leksykalnym. Mowę niektórych mieszkańców Komarowszczyzny można nazwać także *trasianką* – nienormalizowanym językiem potocznym, będącym mieszaniną języka białoruskiego i rosyjskiego zarówno pod względem fonetyczno-gramatycznym, jak i leksykalnym. Zagadnienie to wymaga jednak osobnych rozważań, dlatego w niniejszym artykule nie poruszam tego problemu.

⁶ Miasteczko w obwodzie mińskim.

⁷ Tak mieszkańcy Komarowszczyzny określają swój język gwarowy. Obok tej nazwy spotyka się również *па просты, па-свойму, па-вясковаму, па-камароўску.*

menty języka polskiego i białoruskiego z nielicznymi wtrąceniami z języka rosyjskiego. Starsze pokolenie, niezależnie od sytuacji komunikacyjnej i rozmówcy, pozostaje przy gwarze miejscowej. Średnie pokolenie stara się posługiwać⁸ literackim językiem białoruskim, jednakże w określonych sytuacjach komunikacyjnych (np. w banku, w sklepie, na poczcie lub w rozmowie z przedstawicielami władzy) używają regionalnej odmiany języka rosyjskiego. Oprócz tego wśród średniego pokolenia można spotkać również informatorów, w języku których występuje znaczna ilość polonizmów. W tym miejscu warto zwrócić uwagę także na to, że pokolenie średnie – mające większe niż ich rodzice możliwości kształcenia się – rozróżnia białoruski język literacki, język rosyjski i gwarę miejscową. Dlatego jego wypowiedzi charakteryzują się większą czystością językową, niż wypowiedzi najstarszych mieszkańców. Młode pokolenie natomiast oddaje przewagę językowi rosyjskiemu.

Analizując język młodego pokolenia wyłoniłam dwie podgrupy: język dzieci (11–14 lat) i język młodzieży (16–25). Zasadnicza różnica pomiędzy tymi grupami polega na tym, iż większość dzieci mówi *po prostu* (aczkolwiek i wśród nich zdarzają się wyjątki), a młodzieży – po rosyjsku. Potwierdzeniem tego będą zaprezentowane wypowiedzi oraz ich krótka analiza lingwistyczna.

Charakterystykę mowy młodego pokolenia rozpocznę od analizy fragmentu rozmowy dzieci (11–12 lat) w miejscowej bibliotece, gdzie raz w tygodniu dzieci i młodzież spotykają się na zajęciach z religii:

(1) А. *Здрастуйця!*

/А многа вас ходзіць на рэлігію?/

В. *Ну да, ну так, нармальна.* (Do kolegów z klasy) *Там младшая з(γ)рупа. Куды вы йдзёц'е? Нада падаждаць.*

О. *Ну дык падаждзём.* (Pokazując koleżance książkę) *Для нас во, во, Віалета, паг(γ)лядзі.*

/Любіце чытаць?/

О. *Абажая.*

В. *Абажая тожэ. Я вабце буду браць во такія во буду браць. Вот эту вот, вот эту. А ч'ом ана? Я патом прынесу ўсе свае [książki – AŻ].* (B11M.Kom.JZFcd.KMF.LA-LA.DIP/AŻ 2)

⁸ Użyłam określenia „stara się posługiwać”, ponieważ białoruski język literacki urodzonych po II wojnie światowej mieszkańców często odbiega od normy języka literackiego. W nim także można odnaleźć sporo polonizmów czy rusycyzmów.

Jeden z chłopców zaczyna dokuczać dziewczynom, w rezultacie czego rozgrywa się między nimi następujący dialog:

(2) В. *А вы сладкая парач'ка.*

О. *Ой, Віалета, ты сябе глядзі. Віалета, як ты ў школе лётаіш за Жэнем, тады ты ні плачыш.*

А. *Хто мы, хто мы? Сладкая парачка?*

В. *Артур, дзе шапка?*

А. *Ідзі сваю шапку шукай паміж кніжак.*

В. *Знаю гдзе. Аддавай маю шапку! Артур, дзе шапка? Аддай маю шапку. Атстань ат меня! (...) Толька папробуй. Уйдзі, ты міня дастал в школе. Оля, вы міня дасталі в школе і ціпер тожэ.*
(B11M.Kom.JZFcd.KMF.LA-LA.DIP/AŽ 2)

Zacytowane fragmenty łączą w sobie wiele cech językowych. Są one różnorodne zarówno pod względem leksykalnym, jak i fonetycznym. Nie można nie zauważyć, że jedna z dziewczynek częściej używa wyrazów rosyjskich, więcej mówi po rosyjsku, gdyż (jak sama powiedziała) w jej domu na co dzień używa się tego języka. Do rusycyzmów należy zaliczyć następujące: *младшая; куда вы йдзёц'е; нада падаждэць; абажаю; вабще; вот эту; а ч'ом ана; я патом прынесу; сладкая парач'ка; знаю; атстань ат меня; толька папробуй; уйдзі, ты міня дастал в школе; ціпер тожэ.*

Ale w języku tej młodej osoby są spotykane także białoruskie wyrazy (*во такія; ўсе свае; г(у)рупа*) czy zamiennie stosowane słowa z języka rosyjskiego i białoruskiego: obok rosyjskiego (ros.) *да* pojawia się białoruskie (błrus.) *так*, a białoruskiego *дзе* – rosyjskie *где*.

Mowa pozostałych uczestników dialogu, co wynika zarówno z całości nagrania, jak i wyżej przedstawionych fragmentów, zawiera o wiele mniej zapożyczeń z języka rosyjskiego: *здрастуйця; падаждзём; сладкая парачка.*

Wpływ języka białoruskiego widoczny również w fonetyce. Wymowa niektórych wyrazów rosyjskich całkowicie odpowiada zasadom artykulacyjnym języka białoruskiego. Występują tu takie zjawiska, jak: dziekanie i ciekanie (*здрастуйця, вы йдзёц'е, падаждзём, паг(у)лядзі, дзе, ідзі, уйдзі, ціпер*); dźwięczna głoska *у* (*г(у)рупа, паг(у)лядзі*); półsamogłoska *ц*, która zgodnie z zasadami języka białoruskiego występuje po samogłoskach (*прынесу ўсе, ты ў школе*). Oprócz tego obok twardego *ч* charakterystycznego dla języka białoruskiego czy polskiego występują miękkie *ч'*: *а ч'ом, парач'ка, вабще*. Często zamiast miękkiego rosyjskiego *ч'* pojawia się pośredni dźwięk *ч*, jak np. w słowie *ніч'ево* (błrus. *нічога*, ros. *ничего*):

- (3) *Как жысь? Как дзіла, Аліна? Што новава? В школе всё нармальна? (...) У мяня ніч-ево⁹. (B11M.Kom.MW.KA/AŽ)*

W tym przykładzie widzimy gwarowy wyraz *жысь* (błrus. *жыццё*, ros. *жизнь*). Formę tę często spotykamy w mowie pokolenia starszego, można zatem przypuszczać, że młoda rozmówczyni przejęła ją od dziadków.

Zapożyczenia z języka rosyjskiego, a także wymienione wyżej cechy fonetyczne zgodne z językiem białoruskim, występują też w następnym tekście:

- (4) *Аір, трава, што у нас у Камарове рас'цець такая? (...) Гэта не. Гэта абычны камыш вродзі... Да, гэта абычны камыш. (...) Аір вродзі ў нас у Камарове... ці як там, каля пруда, мусіць гэта ён (...). (B11M.Kom.JO.LL.SS/AŽ)*

Zachowane cechy fonetyczne charakterystyczne dla języka białoruskiego to: ciekanie i dziekanie (*вродзі рас'цець, ці, мусіць*); frykatywne *ү* (*гэта*); półsamogłoska *ц* (*вродзі ў нас*). Jednakże w tym samym przykładzie, gdzie według zasad języka białoruskiego powinna występować *ц*, występuje *ш*: *што у нас*. Z języka rosyjskiego zostały zaczerpnięte: *абычны* (ros. *обычный*) zamiast błrus. *звычайны*; *вродзі* (ros. *вроде*), a nie błrus. *накшталт*; *пруд* (ros. *пруд*) zamiast błrus. *стаў, сажалка*.

Analizując język dzieci i młodzieży pod względem wymowy nie zauważamy różnic. Występują w nich identyczne cechy fonetyczne. Nie ma większych różnic także w leksyce, ponieważ w mowie zarówno jednych, jak i drugich są zapożyczenia z języka rosyjskiego:

- (5) *А адкуль эта вы аттуда ішлі аднекуль? (...) Не, тут более-менее такая дарожка ёсь. Там дарожка ёсь. А давайце я пакажу. (...) Там цяжка пралес'ці. (B11M.Kom.JZFcd.KMF.LA-LA.DIP/AŽ 2)*
- (6) *А мы як малыя былі хадзілі... хадзілі да яго, ну... паздраўляць, там можа нешта там з 9 Мая ілі што. І ён тады як начнець расказваць, многа-многа, а нам на ўрокі трэба, з адной стараны, алі, з другой стараны, і пагуляць хочыцца... но, алі мы слухалі яго і нас смех разбіраіць. (B11M.Kom.BRF.BEW.ŽEF/AŽ 1)*

Wyżej zostały zacytowane wypowiedzi dwóch młodych dziewczyn. Pierwsza z nich mieszka i uczy się w Komarowie, a druga – po ukończeniu miejscowej szkoły studiowała w Nieświeżu, a obecnie pracuje w miasteczku Wołożyn. Obydwa teksty zawierają rusycyzmy: *эта* (błrus. *гэта*),

⁹ Zamiast miękkiej wymowy rosyjskiej [tʃ], [pʲ] słyszy się dźwięk pośredni – zmiękczone [tʃ], [p].

аттуда (błrus. *адтуль*), *боле-мене* (błrus. *больш-менш*), *паздраўляць* (błrus. *віншаваць*), *ілі* (błrus. *ці*), *начнець* (błrus. *пачаць*), *з адной стараны* (błrus. *з аднаго боку*).

Dotychczas przedstawione wypowiedzi reprezentują język nazywany przez młodych użytkowników *простым*, *сваім*, *вясковым* czy *камароўскім*. Jest to język, którym, jak już wspomniałam na początku rozważań, młode pokolenie posługuje się w zależności od okoliczności komunikacji. Rosyjskiego natomiast – uznając go za język prestiżowy i wyższy, język miasta – używają częściej i chętniej, i to nie tylko poza granicami swojej miejscowości, ale i w swoim środowisku. Niejednokrotnie przysłuchiwałam się młodzieży wracającej ze szkoły, w sklepie, na przystanku lub na boisku i wszędzie słyszałam język rosyjski:

- (7) *Вечерам¹⁰ рајдзеш на стадзiон? Тагда да встрычi.* (B11M.Kom.GL.HL.MD/AŻ)
- (8) *В пятніцу мы с мамай ездзілі на рынак в Нарач', там такую коф-тач'ку відзела класнінькую... с ума сайці.* (B11M.Kom.GL.HL/AŻ)
- (9) *А ево чё, не было на дзіскацеке?* (B11M.Kom.MP.GL/AŻ)
- (10) *Падаждыце, дзрузья-таварыцы, а то вот любапытныя. І в памешчыннi шапку снiмаеце, в канцэ урока заберёш.* (B11M.Kom.SF/AŻ)
- (12) *Скажыце, у вас ёсть крабовыя палочки? Дайце, пожалуйста, пакетык. І полкiло вареной колбасы. А, і ещэ булочку хлеба.* (B12M.Kom.ŻA/AŻ)
- (13) *Прывет. Короче, давай встрытiмся возле магазына. Я подъеду через 10 минут. Потом побыстрыхе подъедем к Францу и обратно.* (B12M.Kom.ŻA/AŻ)

Cytaty (12) i (13) przedstawiają wypowiedź młodego chłopaka (lat 23), który robiąc zakupy w wiejskim sklepie posługuje się językiem rosyjskim. Po rosyjsku rozmawia przez telefon z kolegami i znajomymi, a także wszelkie inne sprawy, jak sam zaznaczył, załatwia tylko i wyłącznie po rosyjsku.

¹⁰ W wypowiedziach uczennic starszych klas (33–35) zamiast zmiękczonego [ч·] występuje miękkie [ч].

Jedynym miejscem, gdzie posługuje się gwarą miejscową – swoim, prostym językiem – jest dom i komunikacja w gronie rodzinnym:

- (11) (...) Дзедка й бабка некалі гаварылі па-польску. Гэта даўней.
З намі ўжо не.
/А як з вамі гаварылі?/
З намі, так як цяпер гаворым, па проту, па-свойму. Нас ужо ні
вучылі па-польску. (...) Мы дома па-свойму, са сваімі, а як дзе –
па руску. (B12M.Kom.ŻA/AŻ)

Analiza wypowiedzi, zbieranych od 2010 roku, potwierdzają ankiety, przeprowadzone wiosną 2014 roku wśród dzieci i młodzieży szkolnej (7–11 klasa). Ze względu na niewielką ilość uczniów w Komarowskiej szkole są tylko 22 w pełni wypełnione ankiety¹¹.

Ankieta jest anonimowa, uczniowie mieli tylko podać klasę, wiek i płeć. Liczy ona 11 pytań, wśród których są pytania dotyczące wyznania, narodowości i języka, którym uczniowie posługują się w domu (z rodzicami i dziadkami; rodzeństwem), poza domem (z kolegami; w banku, w sklepie, na poczcie w swojej miejscowości i poza nią), przez Internet i jaki język uznają za ojczysty. Znalazły się również pytania odnośnie upodobań językowych: który język podoba się i dlaczego; jakiego języka chcieliby się uczyć i dlaczego; w jakim języku się modlą i na jaką chodzą mszę świętą¹², a także pytanie o plany na przyszłość. Staralam się skonstruować ankietę w taki sposób, żeby nie sugerować uczniom odpowiedzi i pozwolić na swobodną wypowiedź. Każde pytanie jest podane w trzech językach (białoruskim, rosyjskim i polskim), aby dać możliwość wyboru języka odpowiedzi. W rezultacie otrzymałam ankiety od początku do końca wypełnione po białorusku lub po rosyjsku. Zdarzały się również przypadki, kiedy uczeń zaczynał odpowiadać po białorusku, a przy pytaniu „w jakim języku rozmawia w sklepie czy poza swoją wsią” przechodził na język rosyjski.

Wszyscy ankietowani podali narodowość białoruską. Z odpowiedzi o język komunikacji w rodzinie wynika, że rodzice i dziadkowie ankietowanych w domu rozmawiają gwarą miejscową. Tylko jedna osoba podała, że dziadkowie oprócz „swojego” języka używają niekiedy polskiego lub ukraińskiego, a rodzice dwóch uczniów posługują się językiem rosyjskim.

¹¹ W najbliższym czasie planuję przeprowadzić taką ankietę w rosyjskojęzycznej szkole w miejscowości Świr oddalonej od Komarowa 5 kilometrów.

¹² Wieś Komarowo należy do parafii w Konstantynowie. W niedziele są tu odprawiane dwie msze: jedna po polsku, druga po białorusku.

Modlą się młodzi ludzie po polsku lub białorusku, podobnie jak chodzą na mszę, zarówno polską, jak i białoruską.

Analiza otrzymanych odpowiedzi potwierdziła moje kilkuletnie obserwacje: niezależnie od wieku większość dzieci i młodzieży w domu rozmawia gwarą miejscową. Z tym, że określają to w różny sposób. Jedni piszą *на-беларуску*, drudzy *на беларуску* i *на руску*, a jeszcze inni używają określenia *мешаным*, *на просту*. Nagrania także pokazują, że wszystkie te nazwy sprowadzają się do języka lokalnego, czyli gwary białoruskiej ukształtowanej pod wpływem trzech systemów językowych: białoruskiego, rosyjskiego i polskiego.

W swojej miejscowości – będąc w sklepie, banku lub na poczcie 7 osób podało, że posługuje się językiem białoruskim (w znaczeniu miejscowym, ponieważ białoruski język literacki obecny jest tylko w szkole na lekcjach), jedna osoba napisała, że rozmawia różnie, a pozostałe 14 osób używa języka rosyjskiego. Znajdując się poza swoją miejscowością wszyscy deklarowali komunikowanie się w języku rosyjskim. Wyłącznie języka rosyjskiego używają w rozmowach przez Internet.

Interesujące odpowiedzi uzyskałam na pytanie „który język Ci się podoba najbardziej i dlaczego”. Prawie wszyscy uczniowie odpowiedzieli: *беларуская мова, таму што гэта мая родная мова, яна вельмі прыгожая і мілагучная; таму што на гэтай мове я размаўляю з дзяцінства; таму што гэта мова майх продкаў і я павінен яе ведаць; таму што я нарадзілася і жыву ў Беларусі*. Kilku uczniów za najpiękniejszy język uznaje język rosyjski, motywując to tym, że: *русский более распространённый; на нём больше людей разговаривает; потому что привыкли к русскому языку; потому что с помощью его можно быстро и ясно выразить свои мысли, а также потому что почти все разговаривают на русском языке*. Tylko jedna osoba napisała, że najbardziej podoba się jej angielski, *потому что легко учится и запоминается*.

Na pytanie „jakiego języka chciałbyś/chciałabyś się nauczyć i dlaczego” 7 osób odpowiedziało, że angielskiego, uzasadniając następująco: *на ёй размаўляюць многія народы, каб разумець; таму што гэта мова мне падабаецца; таму што ў будучым я мару паехаць за мяжу; таму што ў Англіі жывуць добрыя людзі і я бы хацеў там пабываць і дажа працаваць на рабоце; он может пригодиться в будущем; потому что вдруг я куда-нибудь поеду и там нужно будет говорить по-английски, вот поэтому я хочу его выучить*. Cztery kolejne osoby wymieniły język niemiecki, ponieważ *нравится его звучание и произношение*; jeden uczeń wybrał włoski, *таму што прыгожа гучыць*; trzy osoby chciałyby nauczyć się polskiego, gdyż on jest *падобны на беларускі; потому что*

это необычный и красивый язык. Pozostali chcą lepiej poznać język rosyjski lub udoskonalić znajomość języka białoruskiego.

Ostatnie pytanie dotyczyło marzeń uczniów i ich planów na przyszłość. Odpowiedzi były bogate i różnorodne. Jeden marzy o zawodzie nauczyciela, drugi prawnika, inny o wyjeździe do miasta lub za granicę, a jeszcze inny o ukończeniu studiów i powrocie do swojej miejscowości. Ciekawostkę natomiast stanowi język odpowiedzi. Młodzi ludzie odpowiadali po białorusku (*у будучым я хацела б жыць у сваёй мясцовасці каб была праца; жыць і працаваць у сельскай мясцовасці; атрымаць вышэйшую адукацыю; у будучым я хацеў бы паехаць за мяжу і жыць там*); po rosyjsku (*стать педагогом и переводчиком, поехать на лето во Францию; хочю стать учителем; в будущем я хотела бы побывать во многих странах мира, чтобы узнать больше о культуре и обычаях людей, а также о их жизни в целом. Но конечно же если говорить о главном плане на моё будущее, то это создать крепкую и благополучную семью, родить детей и воспитать их так, чтобы они не забывали в какой стране живут, чтити все наши обычаи и культуру, а также, чтоб гордились и ценили свою родную страну*); zdarzały się także przypadki łączenia elementów języka rosyjskiego i białoruskiego (*хачу пасля школы наступіць у коледж, пасля коледжа хачу ісці ў армію. Технік-механік; быць касманаўтам; я хацел бы учыцца на міханіка, строіць машыны; у будучым я мару стаць спарстмена, бо ў іх вельмі цікавая жызн і калі ім станіш, ты можыш пабываць ва ўсіх странах і пабачыць усіх людзей другіх нацыянальнасцей*).

Ostatnie przykłady zawierają następujące elementy języka rosyjskiego: miękkie *t'* zamiast białoruskiego *c'*: *паступіць* (błrus. *паступіць*), *быць* (błrus. *быць*), *строіць* (błrus. *строіць*)¹³; występowanie *л* w wygłosie czasownika trybu przypuszczającego w rodzaju męskim zamiast białoruskiego *ц*: *я хацел бы* (błrus. *хацеў бы*); zapożyczenia z języka rosyjskiego: *учыцца* (błrus. *вучыцца*, ros. *учиться*), *жызн* (błrus. *жыццё*, ros. *жизнь*), *страны* (błrus. *краіны*, ros. *страны*).

Odpowiedzi z ankiet uzupełniają ustne wypowiedzi. Pokazują one, iż młodzież ze wsi Komarowo używa trzech kodów językowych: białoruskiego, rosyjskiego i gwary miejscowej. Istotną rolę w wyborze języka odgrywają okoliczności aktu komunikacyjnego: miejsce, rozmówca i prestiż języka. Biograf pod uwagę, że język rosyjski ma największy autorytet wśród młodzieży,

¹³ Przytoczone przykłady zostały zaczerpnięte z wypowiedzi pisemnych. W wypowiedziach ustnych wszędzie występuje miękkie *c'* zgodne z zasadami języka białoruskiego. Można zatem przypuszczać, że na pisownię mają wpływ zasady języka rosyjskiego.

nie dziwi, lecz bardzo zasmuca fakt zaniedbania tak języka białoruskiego, jak i gwary miejscowej.

3. Podsumowanie

Kształtowanie się i rozwój języka jest ściśle związany z geograficznym położeniem danego państwa, jego historią oraz polityką. Obecne okoliczności zmuszają młodych ludzi do zwracania się ku językowi rosyjskiemu, niemniej są sytuacje, kiedy młode pokolenie używa języka białoruskiego lub gwary miejscowej. Młodzież ze wsi Komarowo nie stanowi wyjątku.

Uczęszczając do szkoły białoruskojęzycznej, uczą się i potrafią posługiwać białoruskim językiem literackim, chociaż ograniczają się do jego użycia na lekcjach w szkole. W domu rodzinnym większość rozmówców używa gwary miejscowej. Poza domem, w innej miejscowości i środowisku, rozmawiają po rosyjsku. Między sobą młodzież również często komunikuje się po rosyjsku.

Język rosyjski młodego pokolenia, a raczej jego regionalna odmiana, jest nacechowana fonetycznymi właściwościami języka białoruskiego: np. dziekaniem, ciekaniem, użyciem dźwięcznego γ czy występowaniem półsamogłoski \underline{u} . W wypowiedziach po rosyjsku niejednokrotnie pojawia się leksyka białoruska, a w tekstach białoruskich – rosyjska. Niezależnie od tego trzeba podkreślić, że młodzież doskonale rozróżnia te trzy kody językowe i posługuje się nimi w zależności od potrzeb.

Wykaz skrótów

[B11M.Kom.JN/AŻ1]: B – Białoruś, 11 – rok nagrania, M – obwód miński, Kom. – Komarowo (nazwa miejscowości), JN – inicjały rozmówcy, AŻ – badacz, 1 (lub 2) kolejność nagrania, jeśli z tym samym informatorem zarejestrowano kilka nagrań.

Literatura

Engelking A., 2000, *Tożsamość tutejsza na wielojęzycznym pograniczu. Spostrzeżenia na przykładzie parafii nackiej*, [w:] *Język a tożsamość na pograniczu kultur*, pod redakcją E. Smułkowej i A. Engelking, Białystok, s. 17–22.

- Engelking A., 2007, *Nacja i nacjonalność jako kategorie identyfikacji i tożsamości mieszkańców wsi na wschodzie Białorusi*, [w:] *Pogranicza Białorusi w perspektywie interdyscyplinarnej*, pod redakcją E. Smułkowej i A. Engelking, Warszawa, s. 209–223.
- Engelking A., 2008, *Kim jest człowiek pogranicza? Uwagi o tożsamości z perspektywy badacza i z perspektywy podmiotu – przykład białoruski*, [w:] *Tożsamość – Język – Rodzina. Z badań na pograniczu słowiańsko-bałtyckim*, pod redakcją A. Engelking, E. Golachowskiej, A. Zielińskiej, Warszawa, s. 247–266.
- Straczuk J., 2008, *Wielojęzyczność pogranicza: od tutejszości do nowej lokalności*, [w:] *Tożsamość – Język – Rodzina. Z badań na pograniczu słowiańsko-bałtyckim*, pod redakcją A. Engelking, E. Golachowskiej, A. Zielińskiej, Warszawa, s. 95–107.
- Драўніцкі Я., 2004, *Мая Віленшчына*, Паставы.
- Гіль М., Драўніцкі Я., 2008, *Былыя сядзібы і паркі Паазер'я. Мядзельшчына*, Паставы.
- Лемяшонак У., 1998, *Памяць*, Мінск.

THE LANGUAGE OF THE YOUNGER GENERATION OF KOMAROVSHCHYZNA
(BASED ON FIELD RESEARCH REALIZED IN THE MYADZYEL REGION
IN MINSK OBLAST)

S U M M A R Y

This article presents the contemporary linguistic situation, which can be noticed among the younger generation of Komarowo rural residents (Komarovshchyzna¹⁴). The considerations are based on the results of field studies carried out in 2010–2014 in the Myadzyel region (Myadzyel Raion), on the analysis of questionnaires and observation and experience arising by virtue of the origin of the above-mentioned area. Analysis of collected material shows that young people declare their more frequent use of the regional variation of the Russian language than literary Belarusian language or a local subdialect. Literary language is spoken only in the classroom at school, since there is the Belarusian school at Komarowo, but during the intervals and outside the school, young people communicate in Russian. The Russian language is considered to be prestigious, urban and spoken outside the village.

Anna Żebrowska e-mail: amzebrowska@poczta.onet.pl

¹⁴ Komarovshchyzna – is one of the names of Komarowo granges.